

21. JANUAR 2009

FELLES INNSPILL TIL FORSKNINGSMELDINGEN FRA HØGSKOLEN I OSLO OG HØGSKOLEN I BERGEN

Høgskolene i Oslo og Bergen takker for muligheten til å gi innspill til forskningsmeldingen.

Sammendrag av anbefalingene

Forskningsmeldingen bør :

- Foreslå opptrapping av basisbevilgningen til forskning i høyskolene
- Formulere klare mål for økning i kompetansenivået i høyskolene
- Formulere klare mål og opptrappingsplan for antall stipendiatstillinger til høyskolene
- Endre regelverket slik at institusjonene kan opprette postdoktorstillinger innenfor sterke fagmiljøer selv om de ikke har doktorgradsutdanning innenfor området.
- Formulere klare mål for vekst i antall postdoktorstillinger som tildeles høyskolene
- Sørge for utviklingsmidler til nye doktorgradsprogrammer på høyskolenes særskilte kompetanseområder, med klare insitamenter til samarbeid med andre institusjoner
- Sørge for at høyskolene får uttelling for sitt bidrag til doktorgradsutdanning når de har hovedveilederansvaret
- Gjennomgå førstelektor-dosent-ordningen
- Tildel høyskolene en tydelig rolle i utviklingen av regionale FoU-strategier
- Sikre at de regionale forskningsfondene omfatter forskning for og på offentlig sektor
- Opprettholde programsatsingen på strategiske høyskoleprosjekter
- Utvikle nye programsatsinger for fagområder som i dag er høyskolenes ansvar, særlig innenfor profesjonsrettet forskning
- Utvide gaveforsterkningsordningen til å omfatte utdanningsinstitusjoner uten doktorgrad

Innledning – behovet for å styrke rammevilkårene for forskning i høyskolene

Norge har i europeisk perspektiv en stor høyskolesektor, med utdanning av grupper som i mange andre land er plassert ved universitetene (for eksempel lærerutdanning), og flere masterstudietilbud enn høyskoler i andre land¹. Over en fjerdedel av de sysselsatte er i dag i yrker der det kreves høyskoleutdanning (620 000, sammenliknet f.eks. med 280 000 i akademiske yrker)². Antallet i høyskoleyrker har de siste 10 årene vokst mer enn noen annen yrkesgruppe. Framskrivninger av behovet for arbeidskraft viser at behovene for høyskoleutdannede vil fortsette å vokse langt mer enn behovet for andre utdanningsgrupper de neste 15 årene³. Samtidig er det

¹ Kyvik, S (2007): Høyskolesektorens rolle i utdannings- og forskningssystemet i Vest-Europa, rapport 37 2007, Oslo: NIFU-STEP

² Statistisk Sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen, se.f.eks. <http://www.ssb.no/emner/06/01/yrkeaku/>

³ Bjørnstad, R., Fredriksen, D. , Gjelsvik, M. L. og Nils Martin Stølen (2008) *Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning 1986-2025*. Rapporter 2008/29, Oslo: Statistisk Sentralbyrå

bred enighet om at dette er yrker, som må og bør være kunnskaps- og forskningsbaserte, som sykepleier, ingeniør og lærer. I et kunnskapsfunn med stadig mer komplekse rammer for den enkeltes arbeid stilles det i økende grad krav til at profesjons- og yrkesutøvere må kunne redegjøre for hvilket kunnskapsgrunnlag yrkesutøvelsen bygger på, og til at de har et kritisk og reflektert forhold til egen praksis. Forskning på mange av de områdene som er viktige for høyskolegruppene yrkesutøvelse står ikke høyt på dagsorden ved de tyngste forskningsinstitusjonene, men er av vesentlig betydning både samfunnsøkonomisk og for den enkelte som mottar tjenester produsert av høyskolegruppene, eksempelvis skoleelever, pasienter og mottakere av velferdsytelser.

Dette er også noe av bakgrunnen for at høyskolene har samme lovpålagte krav til forskning og forskningsbasert undervisning som universitetene. Høyskolene er videre pålagt å konkurrere på lik linje med universitetene om forskningsmidlene. Dette gjelder både midlene som fordeles gjennom den resultatbaserte omfordelingsmodellen i finansieringssystemet, og gjennom andre konkurransearenaer som Norges forskningsråd og EUs 7. rammeprogram.

Kravene til økt forskningsaktivitet i høyskolesektoren har virket. Produktiviteten målt som vitenskapelig publisering har økt raskt og betydelig raskere enn ved universitetene⁴. Den store veksten i høyskolene er en viktig del av forklaringen på at Norge har økt sin andel av verdens forskningsresultater.

Oppsummert har høyskolene

- samme behov som universitetene for forskningsbasert grunnlag for utdanningene
- samme lovpålagte krav til forskning og forskningsbasert utdanning
- konkurranse om de samme forskningsmidlene som universitetene
- høyere vekst i produktiviteten

Til tross for dette har høyskolene på mange områder dårligere betingelser for sin forskningsvirksomhet enn universitetene. Ikke minst er forskningskompetansen, av historiske årsaker, lavere enn på universitetene. Behovet for å heve kompetansen er derfor stort dersom høyskolene skal kunne leve opp til departementets og samfunnets forventninger til forskningsbasert utdanning og praksis. Det bør derfor settes klare mål for kompetanseheving i høyskolesektoren, og etableres virkemidler for å følge opp dette.

Nedenfor foreslår vi tiltak som kan bidra til en ønsket kompetanseheving, og vi peker på flere områder der høyskolene har dårlige rammevilkår for forskningsvirksomheten, uten at det er gode begrunnelser for dette. Vi ber om at forskningsmeldingen benyttes til å styrke rammevilkårene for høyskolenes forskningsaktivitet på disse områdene.

Styrk basisbevilgningen til forskning i høyskolene

Høyskolene har langt mindre basisbevilgning til forskning enn universitetene. Dette skaper uheldig konkurranse (kamp om tid og ressurser) mellom utdanningsoppgavene og forskningsoppgavene. Det er vanskelig, for den enkelte og for institusjonen, å få organisert sammenhengende tid til forskning. Med den basisbevilgning høyskolene har er det for eksempel svært beskjedne muligheter for forskningstermin. De kombinerte stillingene er utsatt.

---

⁴ Antall publikasjonspoeng pr fagårsverk i statlige høyskoler har økt med 56% i perioden 2004-2007, sammenliknet med 10% økning ved universitetene (Kilde: Tilstandsrapport for UH-sektoren 2008., Kunnskapsdepartementet)

Flere stipendiatstillinger og flere doktorgradsprogrammer innenfor høyskolenes kompetanseområder

Som påpekt i St.prp. 1 (2008-2009) er tilgang på personale med doktorgrad en viktig forutsetning for å øke forskningsevnen. Ikke minst gjelder dette i profesjonsutdanningene knyttet til praksisnære områder, der det er stort behov for økt forskningskompetanse og -aktivitet. Dette forutsetter en tydelig opptrappingsplan og klare mål når det gjelder tildeling av stipendiatstillinger til høyskolene.

KDs tilstandsrapport for 2008 viser videre at det er vekst i høyskolenes kompetansenivå, men veksten er betydelig langsommere enn en kunne forvente ut fra antall stipendiatstillinger som er tildelt høyskolene. Dette skyldes flere forhold. Økt rekruttering til høyskolene av tilsatte med doktorgrad krever både at forskerutdanningen er relevant for høyskolenes utdanningsområder, og at det finnes gode karriereveier. Her er det store svakheter i dagens system som gjør at en ikke får den effekt av stipendiatstillinger som departementet ønsker.

Forskningsbasert utdanning innenfor høyskolenes kompetanseområder krever at den forskerutdanningen stipendiatene deltar i er relevant for høyskolene. Så lenge flertallet deltar i doktorgradsprogrammer ved i universitetene, der de problemstillinger som er særegne for høyskoleyrkene naturlig nok er lite i fokus, er dette en betydelig utfordring. Utviklingsmidler til nye doktorgradsprogrammer innenfor høyskolenes kompetanseområder ville kunne være en viktig stimulans til å få utviklet flere relevante programmer i høyskolene. Slike midler kan med fordel inneholde insitamenter til samarbeid med andre høyskoler/vitenskapelige høyskoler og/eller universiteter. Et disinsentiv til samarbeid i dag er at uttellingen for doktorgradsproduksjonen bare går til den gradsgivende institusjonen.

Videre er det behov for å øke uttellingen for høyskolenes aktive bidrag i forskerutdanningen, både gjennom å ta på seg hovedveilederansvar, og gjennom å bidra til nasjonale forskerskoler. Ingen ting av dette gir i dag uttelling for høyskolene, all uttelling går til gradsgivende institusjon. Videre er det en økende tendens til at universitetene krever at hovedveileder er ansatt ved egen institusjon, noe som gjør det vanskeligere for høyskolenes søkere til doktorgradsprogrammer. Dette utgjør betydelige hindringer for samarbeid om forskerutdanning.

Flere postdoktorstillinger til høyskolene

Tildeling av stipendiatstillinger til høyskolene har bidratt til å øke andelen tilsatte med doktorgrad ved høyskolene. En erfaring er likevel at en stor andel av stipendiatene i rekrutteringsstillinger slutter ved høyskolen etter fullført doktorgrad, for i stedet å begynne ved universitetene. Dette gjelder også de mange stipendiatene som har hatt hovedveileder ved høyskolene og god integrering i fagmiljøene der. Høyskolene investerer altså betydelig ressurser i forskerutdanning for universitetene.

En vesentlig medvirkende faktor til at det er vanskelig å holde på nyutdannede med doktorgrad er at høyskolene i motsetning til universitetene i svært liten grad tildeles postdoktorstillinger. Betydningen av postdoktorstillinger for rekruttering kan ikke overvurderes, slik det også kommer til uttrykk i St.prp. 1 2008-2009: "Postdoktorstillinger, godt arbeidsmiljø og gode forskningsvilkår er særlig viktig for å gjøre det attraktivt å forske ved norske universitet og høyskolar". Mange høyskoler tilbyr arbeidsmiljø fullt på høyde med universitetene, men får ikke tildelt postdoktorstillinger, og taper derfor i kampen om rekruttering. Aldersfordelingen i sektoren tilsier at dette problemet vil forsterkes i årene framover.

For å utvikle forskningsaktiviteten i tilknytning til profesjonsutdanningene, i tråd med politiske ønsker, er det derfor svært viktig at høyskolene får tildelt postdoktorstillinger på lik linje med universitetene. Dersom høyskolene ikke får tildelt postdoktorstillinger, vil en del av de ønskede effektene av de stipendiatstillingene som er tildelt høyskolene de senere årene ikke bli realisert.

Utvid adgangen til opprettelse av postdoktorstillinger

I dag er systemet slik at høyskolene ikke kan opprette postdoktorstillinger på områder der de ikke har eget doktorgradsprogram. Dersom de får tildelt midler fra Norges forskningsråd til dette, kan de imidlertid opprette slike stillinger. På mange høyskoler er det gode miljøer innenfor ulike fagområder, med flere professorstillinger, utstrakt veiledning av stipendiater og betydelige eksterne midler vunnet i konkurranse, for eksempel fra EUs rammeprogrammer. Likevel kan de ikke opprette postdoktorstillinger dersom de ikke spesifikt har fått dette fra forskningsrådet eller har doktorgradsprogram innenfor området. Dette viser at dagens reglement, som har som formål å sikre at det ikke opprettes postdoktorstillinger der fagmiljøet ikke har tilstrekkelig kvalitet, ikke virker etter intensjonen. Dagens ordning er detaljstyrende og lite treffsikker og er ikke i tråd med det ansvaret høyskolene ellers har fått delegert på personalområdet. Dagens krav til opprettelse av postdoktorstillinger bør derfor fjernes, subsidiært erstattes med krav til antall professorstillinger på fagområdet der postdoktorstillinger ønskes opprettet.

Gjennomgå førstelektor-dosent-ordningen

I det norske systemet finnes det to karriereveier. Så lenge dette systemet finnes, bør det også vurderes å tildele førstelektorstipendstillinger. Førstelektorkvalifiseringen bygger på et bredere sett av kriterier, inkludert en sterkere vektlegging av aksjonsforskning og utviklingsarbeid. Hvis man mener dette er verdt å satse på videre, bør det også synliggjøres som stipendiatstillinger. På den annen side er FoU-begrepet vidt nok til å romme ulike former for praksisrettet FoU. Erfaringene med dagens regelverk for den alternative karriereveien er at det er svært upresist og vanskelig å praktisere. Ordningen er også særnorsk, og det kan stilles spørsmål til om en særnorsk ordning er egnet i et område med tiltakende internasjonalisering. Det er behov for å gjennomgå dagens førstelektor- og dosent-ordninger både i lys av erfaringene så langt og i lys av internasjonale utviklingstrekk med hensyn til såkalte professional doctorates.

Oppretthold programsatsingen på SHP (Strategiske høgskoleprosjekter)

SHP er det eneste virkemiddelet i Norges forskningsråds portefølje som har vært forbeholdt høyskolene. Programmet har muliggjort større satsinger som har vært svært viktige for å utvikle institusjonenes forskningsområder og –kompetanse, og for å skape bedre arbeidsdeling i sektoren. Jo likere universiteter og høyskoler blir, desto vanskeligere er det å forsvare institusjonsspesifikke satsinger. Vi er imidlertid langt fra å være likeverdige institusjoner i forhold til rammevilkår for forskning (se nedenfor), og hvis man ønsker en fortsatt økning av forskningsevnen og en institusjonelt forankret utvikling, er det fortsatt behov for å opprettholde SHP i flere år framover.

Utvikle nye programsatsinger innenfor fagområder som i dag er høyskolenes ansvar, særlig innenfor profesjonsforskning

Det er behov for flere programmer på kompetanseområder som høyskolene forvalter, særlig innenfor *profesjonsrettet forskning* innen bl.a. barnehage/skole, barnevern, helse-og sosialfag og teknologifag. Med profesjonsrettet forskning mener vi her både FoU med forbedring av profesjonsutøvelse som formål innen de profesjoner og yrker høyskolene utdanner for, studier av profesjoner, profesjonskvalifisering og profesjonsutøvelse, samt forskning på samfunnsmessige, politiske og institusjonelle rammebetingelser for profesjonsutøvelse.

Sikre at de regionale forskningsfondene omfatter forskning på og for offentlig sektor

Opprettelsen av de regionale forskningsfondene har potensial til å styrke høyskolenes forskningsmuligheter. Høyskolene er tradisjonelt sterkere lokalt og regionalt forankret enn universitetene, men også her er skillet mellom høyskoler og universiteter mindre enn tidligere. De nye universitetene opptrer i stadig større grad som regionalt forankret og er attraktive samarbeidspartnere for industri og næringsliv. En forutsetning for at de regionale forskningsfondene skal få en positiv virkning for høyskolene – og for de profesjonsfeltene som høyskolene utdanner for - er at de regionale FoU-strategiene og de regionale fondsmidlene også omfatter offentlig sektor. Et eksempel er forskning om utstøting fra arbeidslivet. Som påpekt både i innovasjonsmeldingen⁵ og i perspektivmeldingen⁶, er eldrebølgen en av de viktigste utfordringene velferdssamfunnet står ovenfor. Det er stort behov for forskning og innovasjon innenfor offentlige helse- og velferdstjenester, blant annet mht samhandling mellom de ulike tjenestene, innenfor forebyggende helsearbeid og livsstilssykdommer, og forskning om hvordan skole, arbeidsliv og sivilsamfunn kan bli mer inkluderende og bidra til økt yrkesaktivitet for bl.a. minoriteter, eldre og mennesker med redusert funksjonsevne. Dette er områder hvor høyskolene har sterk kompetanse, og hvor høyskoleprofesjonene spiller avgjørende roller for å oppnå politiske mål. Det er viktig at høyskolene gis en sentral rolle ved utvikling og revidering av regionale FoU-strategier og kriterier for tildeling fra regionale forskningsfond, og at disse trekker veksler på høyskolenes kompetanse.

Utvid gaveforsterkningsinstituttet

I dag er ordningen med gaveforsterkning slik at mottaker må være universitet eller høyskole med rett til å tildele doktorgrad, Det Norske Vitenskaps-Akademi eller Norges forskningsråd. Hensikten er å styrke den langsiktige, grunnleggende forskningen. Dette betyr at forskning på viktige samfunnsområder, profesjonsutdanning og helse- og sosialfag, som i stor grad er lagt til høyskoler (de aller fleste uten doktorgradsrett), ikke forsterkes. Gaveforsterkningsinstituttet ville i tillegg kunne være et godt virkemiddel for å få til et enda bedre samspill med bedrifter og andre i regionen. Dette sammenfaller med det regionale ansvaret høyskolene har.

Med vennlig hilsen

Sissel Østberg
Rektor
Høgskolen i Oslo

Eli Bergsvik
Rektor
Høgskolen i Bergen

⁵ St.meld. nr. 7 (2008-2009) Et nyskapende og bærekraftig Norge.

⁶ St.meld. 9 (2008-2009)